

Dickens.

Születésének 100 éves fordulójára.

Irta: Barabás Ábel.

Nemrégén ünnepelte meg az angol nemzet legnagyobb regényírója születésének száz éves fordulóját. Millió szív dobbant meg ez ünnep hírére az egész világon; tanulmányok, méltatások jelentek minden nyelven: csak épen mi magyarok vettük kissé közönyösen. Sablonos és fölszínes emlékezéseken kívül, egy-két kivétellel, alig olvastunk egyebet. Pedig, ha van regényirodalom, melyre Dickens termékenyítő hatást gyakorolt, úgy épen a magyar regényirodalom az. Nemcsak az igazságérzet készletet tehát, hanem a hála is, hogy bővebben foglalkozzunk jelentőségével. Mert kétségtelen, hogy az a láng, mely a Portsmouth melletti Landport egyik szegényes házában lobban fel 1812. február 7-én, a szó szoros értelmében őt világrészre világít s állandóan táplálja melegével is az emberi sziveket. Az évforduló napján szintúgy éreztük, hogy nem elég, ha csak hálás szívvel tekintünk a ködös szigetország felé; szerettünk volna földiszíteni emlékezetére egy karácsonyfát s a gyertyák hamvadó lángja mellett elmesélni egymásnak azokat a felejthetetlen órákat, melyeken Dickens mind a szeretetre tanított. Mert az ő születésének évfordulója csakugyan a szeretet ünnepe volt az egész világon.

Ime, egy író, kinek arcképét szeretnők adni az évforduló lezajlása után s az érzelmi motívumok eltérítenek tárgyunktól. Elemezni szeretnők és ime, azon vesszük észre magunkat, hogy nem eszünkkel, hanem szívünkkel vizsgáljuk őt. Művészete titkát akarjuk megfejtetni és ime, a szeretetről beszélünk, melynek egyik legnagyobb apostola volt. Belebotlunk az erkölcsi hatásba, melyet művei keltek; pedig a művészet és az erkölcs semmi rokonságban nincsenek egymással. Olyan íróval állunk tehát szemben, kinek nagysága legsajátságosabb elemek összetételéből áll. Akinél nagy erényekkel

nagy hibák egyesülnek; e hibák azonban olyan természetűek s olyan szerves alkatrészt képezik költészetének, hogy nem szívesen mondanánk le róluk. Érezzük, hogy ama varázs, melyet Dickens reánk gyakoról: a kiváló és gyöngé alkatrészek harmoniájában áll.

Folyóiratunk iránya ezuttal különös kötelességet szab elénk. Külön kell választanunk azt, ami a művészen gyöngeség, hogy Dickens világraszóló jelentőségét megmagyarázzuk belőle. Mert sajátságos, de való, hogy Dickensnek, a művészen nagyságát épen hibája növelte hihetetlen arányúvá: a tendencia. Mi hát az a tendencia, mely ilyen csodát tud művelni, mikor minden tendencia árt a művészen? Mondjuk meg röviden: a kereszténység tanítása. Hogyan, hiszen ez száz és száz író tendenciája volt, anélkül, hogy egyet is nagyvá tett volna! Ez igaz. De Dickens szívéből oly mindent átmelegítő erővel áradt ki ez a tendencia művészi alkotásaira, aminőre nem volt eddig példa. A dermedt szívek, a fásult lelkek fölengedtek e meleg érintésére világszerte s hatása alatt a tizenkilencedik század közepén elkövetkezett a kereszténység reneszánsza. A könyvek közt neveltető regények példányai, mint millió meg millió véredény, szétvitték a keresztényi szeretet tanítását, hogy minden szívben fölélesszék a hamvadó tüzet és mélyen meggyökerezessék ott, ahol már kiveszőben volt. Soha mélyebben, öntudatosabban nem érezte az emberiség Jézus tanításainak nagyszerűségét, mint amikor Dickens szegődött profétájává. Ő csakugyan „keresztény magvetője“ volt a tizenkilencedik századnak s ezért indokolt, ha alaposabban meg akarjuk vizsgálni ezt a különös szellemet, akinek korunk nagyon sokat köszönhet.

Hogyan született meg a humanizmusnak ez új apostola épen angol földön? Ezt a kor magyarázza meg. Dickens akkoriban ébredt írói tehetségének öntudatára, mikor Viktoria királynő trónra lépett. A nemzet fel volt fuvalkodva, önző és durva volt. Sil Vara szerint az „előkelő“ osztály sohasem volt ily kevésbé előkelő, mint ekkor. Minden hatalom kezükben volt s ostobaságig menő naiv hitükben azt hitték, hogy ez az állapot sohasem változhatik. Ez emberek többet ettek, mint amennyit meg tudtak emészteni; többet ittak, mint amennyit szervezetük megbírt s maguk jól levén lakva, abban a hibén éltek, hogy Anglia a jóllét és boldogság hazája. A valóság pedig az, hogy ezen kisszámu bőségben élő ember mellett egy óriási tömeg élt hihetetlen szegénységben, való-

sággal állati tengődésben. Ezt a nyomorúságot semmi sem illusztrálja jobban, mint az, hogy mikor 1834-ben a szegények házait megnyitották, rövid idő alatt mindenik megtelt koldussal. A nyomorúságról az utca népe tett tanubizonyságot s az előkelők mégis paradicsomnak tartották Angliát. Aki ebben kételkedett, megátalkodott ember volt; aki szót emelt ez állapotok ellen, annak nem volt helye a társaságban. A papok szemfogatva hirdették a szószékből, hogy mindenki legyen megelégedve sorsával; a tanítók bottal verték bele ezt a felfogást az ifjúságba. Mindenki tudta, hogy a munkásosztály éhezik, a betegek piszokban pusztulnak el s hogy a nyomorúság bűnbe kergeti az embereket. De ki törődött ezzel! Az előkelők undorral fordultak el e látványtól, de sohasem jutott eszükben, hogy segíteni is lehetne. Nem is szerettek gondolni rá, nem-hogy beszéltek is volna róla. Nyomorról, piszokról beszélni *shocking* volt, nem volt *gentlemanhoz* méltó. Mikor a törvény védelmébe veszi a 12 éves leánygyermekeket, hogy ne lehessen fél napnál tovább dolgoztatni, az előkelő osztály szemfogatva magasztalja Anglia állapotait. Mily boldogság ily humanus országban élni!

Mikor tetőpontját éri a képmutatás ezen korszaka, egyszerre különös dolog történik. Váratlanul szétfoszlik a köd, mely e hazug állapotokat körülburkolja s az előkelő Anglia, ez a földi paradicsom, mint a nyomorúság, a képmutatás és álhumanizmus hazája áll a világ előtt. Az előkelők pirulva néznek maguk körül, kénytelenek észrevenni a nyomort, az éhséget, a kiáltó jogtalanságot, melyet eddig el tudtak leplezni a világ előtt. Hiába volt a látvány *shocking*, mert a világ szeme Anglia felé fordult és tenni kellett valamit. Hogyan történhetett ez? A negyvenes években regények jelentek meg heti füzetekben, valami Dickens írja, csupa olyan tárgy, mely nem kedves az előkelő lelkeknek. A szegény néposztály nyomorával, szegénységével, rongyaival, bánatával és örömeivel bevonul az irodalomba. Eleinte különös dolog volt, nem sokat törődtek vele. Csak egy volt kellemetlen: az író, ki ezt felvonultatta, csodálatos írói tehetségekkel volt felruházva, tetszése szerint játszott a szívekkel s könnyet fakasztott a fásult emberek szeméből, megnevettette a legridegebb lelkű embereket is. A füzetek száma hétről-hétre megtízszereződött, százszorosára emelkedett s a kiadók rövid idő alatt még ezerszeresével sem győzték. És aztán a hihetetlen temékenység, mely több évtizedeken át ontotta az anyagot, egyik regényt a másik után bocsátotta világgá, hogy súlyos ökölcsapásokat mérjen

erre a hazug világra, mely nem akarta észrevenni a szenvedő embert. A hazug világ pedig ingadozni kezdett. Mikor a nyomorúságba beletörődött osztályok kezdték észrevenni ezt a csodát, mikor látták, hogy ez a szószóló feltartóztatás nélkül halad előre a maga útján, a hörgő mellekből, a szenvedéstől elnémitott ajkáról egyszerre tört fel a kiáltás, a szabadulás reményének diadalmas hangja. És milyen diadalmas hang volt ez, mikor látni lehetett, hogy a társadalom megmozdul s a hazugságban megrögzött gazdagok megnyitják tárcáikat, mert tenni akarnak. A jótékonysági intézmények egymásután születnek meg, a munkások helyzetét javítják mindenütt! Oh, hogy nevetett könnyek között a szegény néposztály, mikor látta, hogy őt is embernek kezdik nézni, vele is kezét fognak, reá is gondolnak. És minő népszerűség volt az, amelynek Dickens volt részese, ki ily csodát tudott előidézni. El lehet mondani, hogy népszerűsége emberfeletti volt. Soha írókat így nem ünnepeltek és tiszteltek, mint őt. Dicsősége tetőpontján megtörtént vele az, hogy mikor felismerték az utcán, odarohantak hozzá, hogy a kezét megcsókolják vagy ruháját megérintsék. Egy nemzet milliói sírtak és nevettek egyszerre művei hatása alatt s rövid idő alatt az egész világ sírt és nevetett olvasása közben s milliók tettek fogadalmat hatása alatt mind az őt világrészben, hogy jobbak, emberségesebbek, becsületesebbek lesznek, mint eddig voltak.

Ha tipikus képben akarjuk szemlélni Dickens szellemét s írói eszközeit, melyekkel a társadalmat megakarja javítani, vegyük elő a „Karácsonyi ének“-et, ezt a mesteri elbeszélését s megtaláljuk benne dióhéjba foglalva Dickens egész szellemét. Olyan ez, mint a klasszikus tömörségű programmértekezés volna, melynek alapeszméjére építi fel összes regényeit. Ez az elbeszélés több, mint a minőnek látszik s különös, hogy még az angolok sem vették észre, hogy két főalakja tulajdonképen az angol társadalom két osztályát jelképezi. Scrooge, a zsugori és szívtelen tőkepénzes, ki a karácsonyt nem akarja tudomásul venni s nyomorgó írnokától karácsonykor még az egy napi szabadságot is szeretné megvonni: az angol vagyonos osztály. A nyomorgó írnok pedig, ki fizetéséből alig tengeti életét: az elnyomott munkásosztály. Dickens három szellemet küld a zsugori ember nyakára: a múlt, a jelen és a jövő karácsonyok szellemeit. A nyomor és szegénység megható képei a szent karácsonyi estéken annyira megmozgatják a zsugori ember lelkét, hogy megjavul s emberszeretővé válik. Ime, a program-

értekezés, melyben Dickens még azt is megrajzolja, hogyan fogja az angol társadalmat megjavítani. A múlt, a jelen és jövő karácsonyok szellemeit az ő regényei képviselik, melyek a nagy programot, amint ő lelki szemével látta, meg is valósították. Hogy melyek az ő regényeinek tanulságai, azt sűrített alakban már ez elbeszélésében is megtaláljuk. Nem lesz talán érdektelen, ha a geniális francia esztétikusnak, Taine-nek néhány sorát közöljük, ki megpróbálta röviden összefoglalni Dickens regényeinek erkölcsi tanulságait. „Legyetek jók és szeresetek; igazi öröm csak a szív megindulásaiban van; az érzelem teszi az egész embert. Hagyjátok a tudományt a bölcsekre, a büszkeséget a nemesekre, a fényűzést a gazdagokra; legyetek részvétellel az alázatos nyomorúság iránt; a legcsekélyebb és legmegvetettebb lény egymaga annyit érhet, mint a hatalmas és büszke lények ezrei. Óvakodjatok megsérteni a gyöngéd lelkeket, melyek minden állapotban, minden köntös alatt, minden korban virágzanak. Higgyétek, hogy az emberiség, a szánalom, a bocsánat legszebb az emberben; higgyétek, hogy a bensőség, az ömlengés, a gyöngédség, a könny legédesebb ezen a világon. Élni semmi; hatalmasnak, bölcsnek, híresnek lenni kevés; hasznosnak lenni nem elég. Csak az élt és csak az ember, aki sirt a jött emlékére, melyet adott vagy amelyet nyert!“.

Ez az a tanítás, mely regényeiből kisűgárik. Nem új, hiszen a keresztény vallás foglalatja van benne.¹ De új a forma, melyben a világgal közölte, mert a szórakoztatás feledhetetlen óráit szerezte vele a közönségnek. S épen azért, mert a tendencia ennyire uralkodó benne, felelnünk kell arra is: hogyan tudta a művészet törvényeit

¹ Itt érdekesnek tartjuk fölemlíteni egy olyan dolgot, amit Dickens életrajzírói elhallgatnak, hogy Dickens unitárius volt. Nem született ugyan annak, de Amerikából való visszatérte után állandóan a Little Portland-street-en levő unitárius templomba járt egész családjával együtt, meleg barátságot kötött annak papjával, Tagart Eduarddal, aki tudvalevőleg Kolozsvárt is járt. Ennek a barátságnak csak Tagart 1858-ban bekövetkezett halála vetett véget. Dickens az unitárius vallást Amerikában ismerte meg. ahova felolvasó útra ment a negyvenes évek végén, ott hallgatta Channinget, a kiváló bölcselőt, ki akkor az amerikai unitáriusok feje volt. Tény, hogy Dickens azon évek alatt írta a „Karácsonyi ének“-et, „Chuzzlewit Márton“-t és „Dombey és fiá“-t, amíg a Little Portland street unitárius egyháza hívői közé számította. E kérdést illetőleg hivatkozunk a *The Christian Life* című hetilap 1912. február 17-iki számára, mely a dolgot „The religion of Dickens“ címen tárgyalja. Említést tesz e dologról a *The Inquirer* 1912. február 3-iki száma is Dickensről írt cikkében.

összhangzásba hozni vele? Minő különös adományok járultak hozzá, hogy a túltengő tendencia belefért a regény műformájába, anélkül, hogy szétrobbantotta volna. Ha ez oldalról vizsgáljuk meg Dickens regényeit, akkor is arról győződünk meg, hogy az ő tehetsége sajátságosan ellentmondó elemek keveréke. Ha a művészt különválasztjuk az embertől és csak mint bizonyos művek alkotóját tekintjük, nyomban egy olyan hibájára bukkanunk, mely szembe-ötölő. Dickens a nagy regény mestere, ebben a műfajban aratja világraszóló sikereit; de szerkeszteni nem tud, kompozíció dolgában sokszor középszerű regényírók is fölülmulják. E hibáját, melyet életkörülményeire lehet visszavezetni, sohasem tudja egészen leküzdeni. Szükséges egy pillantást vetni fiatalkorára, hogy világos legyen az, amit mondunk. Dickensnek úgyszólván sohasem volt része rendszeres iskolázásban. Míg anyja az adósok börtönében ül, azalatt ő egy üzletben keresi kenyerét, napi egy sillinget, amelyből fönntartja magát. Ha később javúltak is viszonyai, életében sok összevisszaság van, mindaddig, míg ujságíró lesz s eleven tollával állandó kenyérkeresethez jut. Az ujságíró foglalkozás természete szabja meg egy ideig fejlődését s amíg egyfelől sokat tanul, másfelől oly hibák rögződnek meg nála, melyek később is megmaradnak. Mint elbeszélő, apró rajzokkal kezdi, melyeknek aktuálitása, elevevése és humora általános figyelmet keltenek. Az átmenetet a nagyobb elbeszéléshez azzal kezdi, hogy az összefüggő rajzok sorozatát lazán összeállítja. Tervszerületlenül halad előre; ki-kitér, mikor elveszti a fonalat; újra visszatér a főtárgyhoz; ismét elakad s hogy a heti folytatás meglegyen, egy-egy rövid elbeszélést sző közbe. Így jön létre első regénye, a *Pickwick papers*, mely 1836 és 1837-ben füzetekben jelenik meg, nagy sikert arat s egyszerre megalapítja írói hírnevét. Úgy emlegetik már ekkor, mint az angol irodalom legkiválóbb humoristáját s a *Boz* név (ezzel az álnévvel jelentek meg munkái) a legnépszerűbb írótt jelentette Angliában.

Ettől kezdve rendkívüli szorgalommal dolgozik s átlag minden évben egy-egy nagy regénnyel lepi meg az olvasóközönséget. Ez a teremtő korszak tulajdonképen nem terjed többre, mint 20 évre, kezdődik 1836-ban és 1856-ban ér véget, bár állandóan munkában van haláláig, mely 1870 július 9-ikén következik be. A husz éves teremtő korszakban is három határpontot lehet megkülönböztetni. Az első időszakban, mely 1836-tól 1841-ig terjed, írja a *Pickwick Club*-ot (a magyar fordítások címei szerint fogjuk műveit meg-

nevezni), *Twist Olivér-t*, *Nickleby Miklós-t*. Ezen regényeinek szerkezete laza; a jellemzésben sincs annyi erő, mint későbbi munkáiban. A másik korszakban, mely 1841-től 1850-ig tart, Dickens eléri fejlődése csúcspontját. Ekkor írja a *Karácsonyi ének-et*, *Chuzzlewit Márton-t*, *Dombey és fiá-t* és végül *Copperfield Dávid-ot*, mely részben saját életéből van merítve. E négy regényében már gondosabban szerkeszt, itt már Dickens nem az előbbi korszak humoristája, hanem mélyen szántó művész, ki a világirodalom legnagyobbjai közé küzdötte fel magát. A harmadik korszak 1850-től 1856-ig tart; ekkor keletkezik a *Pusztaház*, *Nehéz idők*, a *Kis Dorrit*, melyeknek szerkezete szétfolyó, cselekvényük hasszadalmas s az írón a hanyatlás jelei észlelhetők. Sokat írt még ezután Dickens, de az itt felsorolt regények értékét többé nem közelítette meg.

Dickens annak az iránynak legzseniálisabb képviselője, melyet az angol regényirodalomban *Fielding* alapít meg s amelynek főszabálya, hogy a regényíró egész pontossággal ragaszkodik a valósághoz, egy hajszálnyira se térjen el attól, amit az életben látott. *Fielding* következetes is volt ebben; de épen azért, mert nem válogató, sok olyan részletet találunk nála, mely, ha nem is erkölestelen, mégis megbotránkoztató. Dickens csak egy részét tartotta meg ennek a szabálynak. Ragaszkodott a pontos leíráshoz; de megválogatta, hogy mit ír le. Az ő végtelenül aprólékos, részletező előadásmódjának van azonban egy olyan eleme, melyről el lehet mondani, hogy teljesen sajátja s hogy az egész világirodalomban páratlanul áll. Rendkívüli fantáziája van, melynek jelenítő ereje mellett minden fantázia gyöngének tűnik fel. Amit ő részletesen leír, abba ő életet is lehel, úgy, hogy sohasem lehet kitépni az emlékezetből. Egy udvar, egy lakószoba, egy iskola leírása oly eleven képet hagy az emlékezetben, hogy később saját gyermekkori élményeink színhelyével tévesztjük össze s nem tudjuk, melyik a valóság és melyik az olvasmány. Ennek illusztrálására szolgáljon a következő eset.

Dickensről van szó egy társaságban. Mindenki elbeszél egy részletet, mely neki élénken megmaradt emlékezetében. Én is elmondok egy esetet. Nem emlékszem, melyik regényében lehetett. A részlet következő. Három gyerek ment almát lopni. Az út a temetőn vezet keresztül. A temető mellett domb van; mellette mély utca. Piszkos, omladozó házak. Az utcán sár, piszok: az udvarokon rondaság. Egy rét mellett lekanyarodik az út a hegyoldalról. Erősen

kitaposott, szűk sikátor a folytatása. Balról deszkakerítés rothadó oszlopokkal; jobbról omladozó kőfal. A sárban emberek, lovak, tehének, kutyák lábnyomai. A nyomokban piszkos víz. „Csipp, csupp,“ hangzik, amint tova sietnek. A kerítés mögül egy vézna kopott szőrű kutya ugat kötelességszerűen, néha keservesen vonít egyet-egyét. Mindjárt itt lesznek; néhány lépés. Bemásznak a kőfalon. Ott van egy nagy almafa a kert végében, egyik ága ki is hajlik a rétre; a ház a kert másik oldalán. Két gyerek felmászik a fára, a másik lesben áll. Hátha észre találja venni a gazda. Sebaj, vén tötyөгő ember, egyedül lakik. Míg odaér, elfuthatnak. Potyog az alma. Be jó! Pedig csak vacsor. Néhány percig tart csak a multság. Jön az öreg bottal. Fussunk. Aki lenn van, az a leggyávább. Majdnem legyökerezik a földbe. Az egyik lekúszik a fa kinyúló ágán a rétre. A másik a fa tetején van. Beleakad a nadrágja egy elszáradt ágba. Nem baj; leugrik s a nadrág fele ott marad. „Megálljatok csak!“ kiált az öreg. De mire odaér, már futnak a piszkos sikátoron. „Csipp, csupp!“ hangzanak lépteik a sáros utcán. A vézna kutya ugat s a három jómadár elmenekül. De mindez semmi, ha ezt Dickensnél olvasnák! — mondtam én.

Később szülőfalumban járok. Szétnézek a temetőben időtöltésből. Felújítom gyermekkori emlékeimet. Lenézek a temetődomborról. Nini, itt út van! Leszálok és lassan megyek előre a reggeli ködben. Piszkos, sáros út. Majd elkanyarodik a rét mellett. Amott egy kidőlt kerítés, elrothadt oszlopfákkal. Bokáig járok a sárban. Sebaj; megyek, mert érdekes. Épen olyan hely, amilyent Dickens ír le — gondolom. Szétnézek. Kert végén egy vén almafa, néhány ága kiszáradva; másik végén omladozó, elhagyatott ház. Furcsa, szakasztott úgy, mint Dickensnél! De nem, hiszem én jártam még itt valaha! Gondolkozom. Gyermekkori pajtásaim hívtak ide egyszer almát lopni. Én nem mertem közel menni; csak az útról néztem. Egyik pajtásom ott hagyta nadrágja felét. Meg is rakta az apja. Igaz, igaz! Hiszen ezt nem Dickensnél olvastam. De ez még ritka eset. Sokkal gyakoribb az, hogy Dickens leírásai válnak idővel saját élményeinkké az emlékezetben.

Azért teszem e kitérést, mert ebből minden hosszadalmas magyarázatnál jobban megértjük, miben van Dickens ereje. Megpróbálták mások is utánózni a leírásnak ezt a fajtáját, de nem sikerült. Rendkívüli szemlélő tehetség kell, hogy valakinek a tökéletes jelentés sikerüljön. Nem elég, ha egy udvarban megszámláljuk

az egymásra dobott korhadtt fadarabokat; ha pontosan lerajzoljuk a falakat, amelyről lehullott a vakolat; ha meghatározzuk a szagokat, melyek a nyirkos repedésekből kiáramlanak. Mindez csak laza részlet, mely nem áll össze az emlékezetben. Dickens titka abban áll, hogy nála mindig valami érzelmi megindultság van, mely az egészséget életre kelti. Ezt kölcsön venni, tanulni nem lehet; benne kell lennie az író lelkében, mint Dickensnél. Valami különös szenvedély ég benne állandóan, mely ragad, visz magával s kényszeríti, hogy mindent az ő szemével, az ő megindult lelkén keresztül lássunk s elhigyük neki, hogy a fáról lesodort falevelek nyöszörögnek az árokban s a fal repedéseiben megrekedt szél sír és jajgat, mintha szabadulásért könyörögne.

Szubjektív jellemvonás ez, mely nem engedi, hogy úgy alkosson, mint egy epikus költő. Képzelmének sajátosságai minduntalan beleszól az objektív munkába és átalakítja. Taine azt mondja, hogy Dickens képzelve a monomániákusokéhoz hasonlít. Nem ez az igazság. Dickens lelkében egy lírikus lakik elrejtőzve és befolyásolja az epikus költőt; kényszeríti, hogy az ő szemével lásson, halljon és képzeljen. Ez okozza azt is, hogy alakjai jellemzésénél olyan nagy egyenetlenségek vannak. Vannak alakjai, melyek közönyösek ránézve; ezek mesterien indulnak és rendesen tökéletesen is sikerülnek. Ha azonban szereti valamelyik alakját, ez a szeretet elragadja, oly erős lelki megindulás közben jellemzi, hogy nem tud mértéket tartani, egyoldaluvá válik, úgy, hogy mindig csak egyforma jellemvonásokat sorol egymás mellé. Ez az oka, hogy oly sok a típus Dickensnél. De ez a lírai hajlam létrehozta egy egész új fajtáját az alakoknak, mely addig ismeretlen volt a regényirodalomban: a *gyermekeket*. Való, hogy ezt Dickensnek köszönhetjük. Ő fedezte fel, hogy a gyermeklélek rajza kifogyhatatlan kincsesbányája lehet az elbeszélő költészetnek. Erre csak olyan mélyen érző szív jöhetett rá, a minő Dickensé volt. Az objektív költő sohasem szállt volna le a gyermekekhez s nem is boldogult volna velük. Annak, aki gyermeket akar rajzolni, lelkében gyermekké kell átalakúlnia; így tett Dickens s ezért tudta benépesíteni regényeit egész sereg gyermekalakokkal, kiket úgy tudott jellemezni, hogy még évek múlva is megindulás vesz erőt rajtuk, ha rájuk gondolunk

Dickens regényei hű képét adják Angolországnak és társadalmának. Goethe azon mondása, hogy aki a költőt megakarja érteni,

az illető költő hazájába kell mennie, senkire sem talál inkább, mint reá. De itt egy éles disztinkciót kell tennünk az erények és a hibák elbírálásánál. Azt mondhatjuk: a jó, ami Dickensken van, a lángelme veleszületett kiváltsága; a rossz hazájának ajándéka. Vagy beszéljünk világosabban: a tizenkilencedik század angol társadalma kívánta, hogy Dickensnek hibái is legyenek. Shakespeare százada, mikor szabad volt mindent a maga nevéen nevezni, rég mögöttünk maradt a ködös múltban. A tizenkilencedik század Angolországban a képmutatás százada volt, amint ma is az. Ez a század azt kívánta, hogy a regények feltétlenül erkölcsösek legyenek, nehogy bárki is megbotráncoztatót találjon bennük. Ezért kerülni kellett a bűnök rajzát. Ez még nem baj! De kerülni kellett a szerelem végzetes hatalmának ecsetelését s a nagy szenvedélyek romboló erejének rajzát. Mindent úgy kellett alkotni, hogy a serdülő leányok is olvashassák s egy lapnál se essenek gondolkodóba. Ezért van az, hogy Dickens szerelmesei színtelenek, egyformák s a szerelem igazi lélektani rajzát sohasem kapjuk meg nála. És csodálatos, az erkölcsös Dickens mégis nagy tudott lenni, sohasem vált unalmasá. Az erkölcsöt, a szeretetet prédikálta, mégis népszerű lett az egész világon, anélkül, hogy erkölcsbírónak tartották volna. Mi az oka? Az, hogy ő a földerítés eszközeinek oly nagy készségével rendelkezett, mely szinte hihetetlen. Kifogyhatatlan humora mindent mulattatóvá tudott varázsolni.

Kell-e ennél szerencsésebb tehetség? Egy író, kinek lelke valóságos kincsesbányája a humornak s aki ebben a színes és vonzó alakban lopta lelkünkbe a szeretet tanításait s akitől mindnyájan könnyek közt nevetve tanultunk. Ez a tulajdonsága az, a miért Petőfi leginkább bámulta, pedig igazi nagy alkotásait még csak nem is ismerhette. Befejezésül fonjuk Dickens koszorújába a legnagyobb magyar költő alábbi érdekes nyilatkozatát, mely Petőfi úti leveleiben jelent meg: „Boz fölül van minden bírálaton . . . ez az egyetlen ember, kinek irigye vagyok, nem mintha őt tartanám a világ legnagyobb írójának, s azt hiszem, hogy utána mindjárt én következem, hanem azért, mert az ő küldetése legszebb, ő szerez valamennyi író közt legtöbb jó kedvet, ő nevette meg legtöbbeket. Ez a legszebb küldetés a földön: másokat földeríteni. Oh, ha most hét mennyország van, az isten okvetlen még egyet fog teremteni s a nyolcadikba majd Bozot helyezteti, mint az emberiség legnagyobb jótevőjét, mulattatóját.“

Egyházi beszéd.*

Irta : Kovács Lajos.

Alapige : Róm. VIII. 39. „Sem magasság, sem mélység, sem semmi más teremtmény el nem szakaszthat minket az Isten szerelmétől, mely van a mi urunk Jézus Krisztusban“.

Bármily formában imádta is az emberiség Istenét a különböző korszakokban, — egy magasabb lény után való vágyakozása, abban való hite minden időben megvolt. Ha a történelem nem szolgáltatna e tekintetben biztos adatokat, az emberi természet és a benne levő erők, vágyak és törekvések úgy is kétségtelenül rávezetnének bennünket e következtetésre. A gondolkozás köréből nem lehet kikapcsolni azt a láthatatlan nagy erőt, mely az egész emberiséget s a nagy mindenség megszámlálhatatlan lényét fenntartja, élteni; mely minden teremtmény foglalkozási körét megszabja, törekvéseinek irányt jelöl, ösztönének és vágyainak kielégítésére utat nyit. Ha nem tudnók hinni, hogy egy magasabb erő: Isten az oka és forrása a világmindenség jelenségeinek és eseményeinek; ő a kiinduló pontja az emberi erő és akarat alkotó képességeinek, a jó és nemes tettekre hevítő érzelmeknek, a lélek fenségének, — akkor ezer meg ezer megfejtethetlen kérdéssel állanánk szemben folytonosan.

Jézus világosságot derített azokra a kérdésekre, melyek az Isten lényével és lételével, az ember mivoltával és rendeltetésével állanak kapcsolatban. Nehány szavával rendesen több homályt oszlatott el a kétkedő és nyugtalan lelkekről, a tévelygő gondolkozásról, mint amennyi eredményre századok folytán jutott a töprengő emberiség. Istent Atyának mondotta, ki alkotója és teremtője

* A Bedő Alberttől hirdetett pályázaton jutalmat nyert.